

др Алексеј Тимофејев, научни сарадник
Институт за новију историју Србије, Београд

Тито по други пут међу... Русима

Везе Јосипа Броза Тита са Русијом су много шире и комплексније од искључиво политичког поља, које се у историографији често разматрало кроз призму сукоба Тита и Стаљина 1948. године. Између осталог, реч је и о породичним везама – прва два брака (са Пелагијом Белоусов и са Луцијом Бауер), али и о упознавању са идеологијом (и праксом) комунистичког режима. Броз је у заробљеништву у Русији провео скоро пет година – од 23. до 28. године свог живота. После тога, према подацима из персоналног досијеа, Броз је боравио у Русији (у улози плаћеног референта Извршног комитета Коминтерне) – 1935, 1936, 1938, 1939. године. Касније, већ као вођа успешног народноослободилачког покрета и револуционарне партије на прилазима апсолутној власти, био је у Русији још два пута, у септембру 1944. и 5–20. априла 1945. године. Најзад, као шеф независне државе и комунистичке партије, био је у Русији од 27. маја до 10. јуна 1946. године, после чега је дошло до Резолуције Информбироа и десетогодишње паузе у посетама. Ипак, након „нормализације“ односа, ред званичних и незваничних посета је настављен: 1–23. VI 1956, 27. IX–5. X 1956. године. После тога је опет настао застој у односима, а наредни талас посета првој земљи социјализма покренут је тек шездесетих и у првој половини седамдесетих година двадесетог века: 3–20. XII 1962; 8–9. VI 1964; 18. VI–1. VII 1965; 25. X 1966; 28–31. I 1967; 9–10. VI 1967; 1–9. XI 1967; 6–7. IV 1968; 21–22. IV 1968; 28–30. IV 1968; 5–10. VI 1972, 12–15. XI 1973...¹ Последњи пут Тито је посетио Русију у августу 1977. године у току велике турнеје по источним земљама социјализма – СССР, КНР, КНДР. Дакле, Тито је у свим добима своје биографије био занимљив за званичну Москву, запажен и праћен, без обзира да ли је то било време конфликта или пријатељства.

Парадоксална је чињеница да упркос великом значају Титове Југославије, руски аутори никада нису написали монографију о Титу (ни њему наклоњену, ни

¹ РГАСПИ, ф. 495 „Коминтерн“, оп. 277, д. 21 „Броз Тито Иосип (Валтер Фридрих, Георгиевич, Руди, Пепо, Стари)», с.112–114.

критичку, а камоли објективну и научну). Совјетска пропагандна машинерија је произвела само неколико Титових биографија које су у совјетским новинама биле објављене између 1944. и 1948. године. Најдеталјнији приказ Титове биографије, објављен у послератном СССР-у, је био чланак „Тито, Јосип Броз“ који је 1945. године приредио М. Ђилас за совјетско енциклопедијско издање („Большая Советская энциклопедия“). Уосталом, ни о другим вођама комунистичких партија изниклим из коминтерновске илгале совјетска штампа није журила да саопшти превише биографских података како не би потпиривала и без тога јаку западну пропаганду о совјетским коренима европског комунизма и експанзивном експорту револуције. Рецимо, биографски приказ самог вође Коминтерне Георги Димитрова појавио се као посебна монографија тек 1948. године.² Титова биографија због Резолуције ИБ није могла да се појави у СССР-у ни после 1948. године, али није настала ни после нормализације 1955. године, чак ни после његове сахране 1980. године, на којој је, између осталих, био и Леонид Брежњев.

Овде морамо истаћи да је период од последњих петнаест година социјализма у СССР-у и СФРЈ, представљао раздобље највећег успона у односима између две државе. Индикативна је динамика развоја југословенске спољне трговине од средине седамдесетих година двадесетог века, до распада обе државе, иако је формално утемељење тог процеса почело 1964. године, када је Југославија постала придружени члан социјалистичке економске заједнице – Савета за узајамну економску помоћ. Са становишта дипломатије паралелно је ишао и развој односа за Европском заједницом (трговински уговор од 1970. године и споразум о трговини и сарадњи из 1980. године). Међутим, реална динамика односа је била убедљиво у корист земаља Варшавског пакта. Удео трговинске размене Југославије са СССР-ом и другим социјалистичким земаљама, у спољној трговини Југославије 1981/1982. године износио је 38% (25% само СССР-ом), док је 1987. године удео социјалистичких земаља Источне Европе, СССР-а, Кубе и Монголије у спољној трговини СФРЈ износио 41% укупног увоза. У последњој мирној години социјалистичких вишенационалних држава (1990) у југословенском извозу су земље чланице Савеза за узајамну економску помоћ учествовали са 45%, несврстане са 14% и остале (Кина и друге социјалистичке неевропске државе) са 6% извоза. У исто време капиталистичке земље Европе увозиле су 30% југословенског експорта, и још 5% – САД. У импорту трговински салдо југословенских односа са земљама социјализма и капитализма био је сличан.³ Практично, односи између СССР-а и СФРЈ тежили су да се

² Георгиј Димитров. *Краткий биографический очерк*, Софија, 1948; Георгиј Михайлович Димитров 1882 - 1949. *Материалы*, Москва, 1949. година.

³ D. Stojadinović, *Spoljnotrgovinska razmena SFRJ i Srbije po nameni i upotrebi robe, Privredna izgradnja*, 1991, vol. 37, br. 3-4; S. Antonijević, *Spoljnotrgovinska razmena Jugoslavije // Jugoslavija*

претворе у феномен који су тадашњи англосаксонски стручњаци називали „финландизација“.⁴

Ипак ни у осамдесетим није дошло до објављивања Титове биографије у СССР-у иако су после смрти дугогодишњих лидера земаља које су припадале Источном блоку такве биографије биле објављиване.⁵ Тек на самртној постељи Совјетског Савеза, совјетска наука је успела да изнедри значајну биографску монографију о Титу, која је углавном била усмерена на догађаје из 1948. године и послератне године које су претходиле том конфликту, иако је сагледавала и ратне године и предратну Титову биографију.⁶ Ово је било прво научно истраживање увек актуелног питања у совјетско-југословенским односима – Резолуције Информбироа. Књига је била веома иновативна за совјетску монопартијску историографију, али је, као и доста таквих књига насталих у агонији социјалистичког система, представљала тек прелазно и палијативно решење. Наиме, аутори тога доба, формирани у монопартијском систему, по правилу су имали уграђени чип аутоцензуре, а осим тога постојао је и проблем затворености бројних архивских фондова, као и одсуство реперних тачака битних за анализу прошлости, уништених у тренуцима деформације вишедеценијског монопола једне партије на истину.

У почетку немирних деведесетих идеје демократског управљања друштвом у Русији биле су веома популарне, а биографије диктатора и ауторитарних владара нису биле толико популарне. Међутим, у другој половини деведесетих година двадесетог века, после покрадених избора и пораста корупције, ситуација је почела драстично да се мења. У „Тиранији“, серији о војној историји насталој у то доба, коју је целом Русијом ширило издање „Русич“ из Смоленска, је 1997. године био објављен превод књиге Ричарда Веста.⁷ У ствари, та књига је написана са симпатијама према Титу и његовој владавини и представља више занимљив сплет личног искуства аутора као британског новинара у Југославији и историји те земље, него стварну Титову

и међународној привреди : (актуелни проблеми), Београд, 1987; The World Factbook by Central Intelligence Agency, Washington (D.C.), 1982–1990. година.

⁴ Блокoвска неутралност и спречавање антисовјетске делатности на подручју државе у замену за совјетско немешање у унутрашње послове једне земље и за отварање совјетског тржишта. Фактички „финландизација“ је означавала претварање земље у економски мост између социјалистичких и капиталистичких земаља.

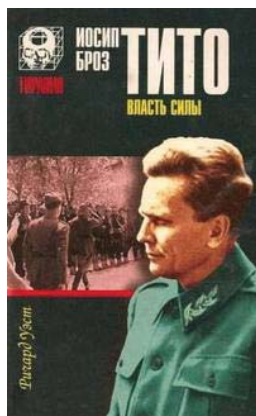
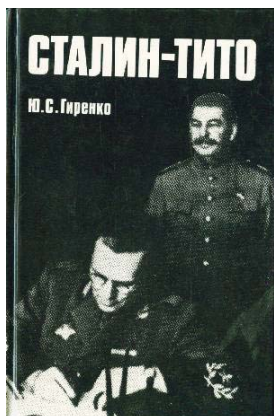
„Finlandization“ in action: Helsinki's experience with Moscow, Central Intelligence Agency, Intelligence Report, ESAU LVI. RSS No. 0059/72, August, 1972. година.

⁵ Чак и ако није реч о социјалистичким земљама (на пример Финској, Француској или чак САД). А. Громько, *1036 дней президента Кеннеди*, Москва, 1971; В. Похлебкин, *Урхо Калева Кекконен. Политическая биография*, Москва, 1985; Н. Молчанов, *Генерал де Голль*, Москва, 1980 etc.

⁶ Ю.С. Гиренко, *Сталин-Тито*, Москва, 1991.

⁷ R. West, *Tito and the rise and fall of Yugoslavia*, London, 1994.

биографију.⁸ Међутим, у Русији је књига изашла са другим поднасловом, који се разликовао од оригинала – не „успон и пад Југославије“ већ „владавина снаге“, што је сугерисало ауторитарни карактер владавине.⁹ Све у свему, изворна књига је била испод просека и за једног новинара, а камоли за једно озбиљно научно истраживање, а у руском издању осећала се и штедња на добром преводу.

Юрий Гиренко, Сталин-Тито, Москва: Политиздат, 1991.

Ричард Уэст, Иосип Броз Тито. Власть силы, Смоленск: Русич, 1997.

Анатолий Аникеев, Как Тито от Сталина ушел: Югославия, СССР и США в начальный период «холодной войны» (1945-1957), Москва: Инстит славяноведения РАН, 2002.

У првој деценији 21. века у Русији су постали тражени и популарни радови о ауторитарним лидерима снажне руке који су мењали историју. С друге стране, деценија отворених архива, идеолошке слободе и доступних путовања није могла да не уроди плодом. Др Анатолиј Аникеев показао се у свом научном раду као достојан настављач најбољих научних традиција руске историографске школе, успевши да их споји са отвореним и слободним приступом прошлости. До изласка монографије о Титу, А. Аникеев је написао више занимљивих чланака о социјалистичкој Југославији, а 2002. године је изашла његова исцрпна књига, резултат вишедеценијских истраживања, која је детаљно разложила дипломатске заплете совјетско-америчког такмичења на Балкану од краја рата до 1957. године, као и улогу

⁸ А. Djilas, *Tito's Last Secret: How Did He Keep the Yugoslavs Together?*, Foreign Affairs, July-August 1995; N. Naimark, H. Case, *Yugoslavia and its historians: understanding the Balkan wars of the 1990s*, Stanford: 2003, с. 227.

⁹ Р.Уэст, *Иосип Броз Тито. Власть силы*, Смоленск, 1997.

Тита и његове државе у томе. Веома занимљиве анализе личности Тита и његове праксе деловања и одлучивања аутор те студије засновао је на изузетно великом броју совјетских, југословенских и америчких архивских фондова. Детаљно познавање совјетских архива и више студијских боравака у иностранству омогућило је том искусном историчару да затвори, бар за руску историографију, најзначајнију деценију Титове биографије – од 1946. до 1957. године, када је Тито успешно избегао своје претварање у совјетског сателита или америчког вазала и постао независна, али веома привлачна фигура и за једну и за другу страну хладног рата.¹⁰

Нажалост, финансијска и организациона криза руске теоретске науке деведесетих година прошлог века оштетила је и руску југославистику. Академске институције руске науке од тада нису пребродиле ту кризу. Дисперзивно стање у којем се налази руска наука (па и славистика) веома сликовито приказује колективна монографија „Југославија у XX веку: Прилози о политичкој историји“. У делу које има око девет стотина страна, више руских југослависта различитих генерација и школа, прикупило је, свако на свој начин, разнолика и исто толико занимљива, колико и хетерогена, знања о историји Југославије у XX веку. У ствари, тај изузетни пројекат, где су неки аутори демонстрирали минуциозну акрибичност у обимним питањима, а други маестрално испољавали енормну волуминозност бавећи се хронолошки краћим раздобљима, представља издање више разноврсних истраживања у једном омоту, где поуздано има доста тога о Титовој биографији и то из најразличитијих аспеката и приступа.¹¹

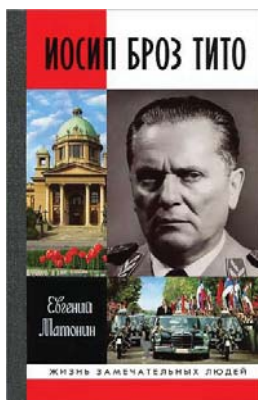
Међутим, наредна књига о Титу, обима примеренијег једном научном делу, објављена је у издању друге истраживачке институције. Индикативно је да се темом Титове биографије бавила истраживачка институција изразито примењене намене – Руски институт за стратешке студије. Водећи стручњак те институције за модерне словенске балканске државе др Никита Бондарев је представник генерације руских научника стасале деведесетих година двадесетог века у квалитетној академској школи катедре за историју Јужних и Западних Словена Московског државног универзитета Ломоносов и Института за славистику РАН. Део биографије Бондарева везан је и за одрастање у СФРЈ, те је самим тим веома добро упућен у специфичности ситуације касне социјалистичке Југославије. Овог пута се одлучио да своје истраживање посвети изворима Титовог пута ка власти – тридесетим годинама прошлог столећа.¹² Заправо, у то доба Тито се, од једног од многобројних органи-

¹⁰ А. С. Аникеев, *Как Тито от Сталина ушел: Югославия, СССР и США в начальный период «холодной войны» (1945–1957)*, Москва, 2002. године.

¹¹ *Югославия в XX веке: Очерки политической истории*, Москва, 2011. године.

¹² Н.В. Бондарев, *Загадка Тито. Московские годы Иосипа Броза (1935-1937)*, Москва: Российский институт стратегических исследований, 2012. година.

затора комунистичког покрета, претворио у високоплаћеног функционера Извршног комитета Коминтерне, провереног у очима ове снажне субверзивне организације. Деценију ипо својих истраживања у руским и југословенским архивима, више чланака објављених у реномираним светским славистичким издањима и свој докторат, Бондарев је преточио у лапидарно, али исцрпно биографско дело. Био је први школовани историчар који је добио могућност да истражује, до тада за научнике затворени, коминтерновски персонални досије Јосипа Броза Тита из Руског државног архива за друштвену и политичку историју (бившег Централног партијског архива).

Никита Бондарев, Загадка Тито. Московские годы Иосипа Броза (1935-1937), Москва: Российский институт стратегических исследований, 2012.

Евгений Матонин, Иосип Броз Тито, Москва: Молодая гвардия, 2012.

Основне тезе Бондарев заснива на бази архивских интерних докумената Коминтерне и ЦК КПЈ из Архива Југославије и знатног броја збирки докумената објављених деведесетих година прошлог века. Коминтерна је у међуратном добу представљала снажно и кохерентно тело које се уклапало у совјетски апарат спољнополитичке акције. То тело је имало своје интерне органе безбедности и спољнополитичке обавештајне активности које су биле веома испреpletане са совјетским војнобезбедносним и политикобезбедносним структурама. Комунистичка партија Југославије и друге илегалне комунистичке партије без снажне војне организације (партизанских одреда) и без бројног легалног чланства биле су финансијски, организационо и идеолошки зависне од Коминтерне. Суштински, однос између ИККИ и КПЈ тридесетих година (све до 1941) представљао је однос централе и испоставе, а не независне организације и координационог тела. На тај начин морамо посматрати и смењивање старог руководства КПЈ и постављања Тита за привременог

координатора активности у КПЈ. Бондарев детаљно посматра унутрашњи Титов свет у то време и његов приватни живот, као што је развод од П. Белоусове и склапање брака са Л. Бауер, потоњом жртвом Стаљинових чистки, од које је Тито потом пожурио да се дистанцира. Иновативни допринос представља и веома извагано посматрање карактеристика које је Тито писао о југословенским партијским руководиоцима. Бондарев оправдано сматра да те карактеристике не представљају доказ о директној сарадњи са НКВД-ом, јер је Кадровски одсек Коминтерне представљао посебну и заокружену безбедносну структуру у оквиру совјетског безбедносно-обавештајног апарата. Најзад, Бондарев приступа и веома сложеном питању војно-политичког (специфичног партизанског) школовања Ј. Б. Тита у СССР-у у наведеном раздобљу, иако констатује да за сада ниво отворености руских архива не допушта могућност да се потпуно одговори на ово питање.

Можемо поуздано тврдити да прилози за биографију Ј. Б. Тита из предратне и поратне деценије, које су у 21. веку објавили Аникејев и Бондарев представљају добру основу за припремање једне детаљне и доследне научне биографије Јосипа Броза Тита.

Заправо, руско савремено издаваштво (које очигледно има више финансијских могућности него истраживачке базе) успело да представи јавности једно такво дело. Реч је о издању веома угледне и старе едиције ЖЗЛ – „Живот истакнутих људи“ („Жизнь замечательных людей“), које је први пут било покренуто чак 1890. године. За време царске Русије ту едицију је покренуо Флорентиј Павленков (1839–1900), руски племић и издавач, који је објављивао радове револуционара Д. И. Писарјева. Сам Павленков је више пута био под истрагом, али је настављао да објављује напредну и критичну литературу и покренуо едицију биографија са циљем да путем животописа најистакнутијих људи прикаже историју са позиција напредне и демократске мисли. До 1924. године изашло је 198 биографија у 193 књиге, што је са поновљеним издањима чинило чак 244 књиге. После Октобарске револуције ту едицију је од 1933. године, на иницијативу М. Горког, обновила издавачка кућа „Млада гарда“ и до 1991. године објавила је више од 700 нових наслова, не рачунајући подсерије и поновна издања. Садашње бројно стање биографија (нумерација је била настављена и после 1991) приближава се округлом 1400. наслову. Са редним бројем 1369 у овој едицији се 2012. године појавила биографија Јосипа Броза Тита.

Одмах морамо истаћи да се после 1991. године едиција ЖЗЛ вратила традицији из првих деценија свога постојања, где се, уз биографије из радионице истакнутих научника (на пример Р. Г. Скриникова), објављују и публицистички радови новинара и полемиста. Ниједан од руских југослависта није сматрао за потребно (или није могао) да напише синтезу биографије

Јосипа Броза Тита за едицију ЖЗЛ, која објављује књиге са тврдим корицама, са више илустрација и у тиражима пристојним чак и за руско тржиште, од 5.000 примерака (не рачунајући евентуална прештампавања). У тим околностима није ни чудо што је ову биографију написао новинар – Јевгениј Матоњин. Он је завршио одсек за међународно новинарство новинарског факултета Московског универзитета „Ломоносов“ осамдесетих година прошлог века и бавио се балканским регионом у информационим агенцијама „Новости“, РИА, „Интерфакс“, а после и у телевизијским кућама НТВ, ТВ–6, ТВС, Рен–ТВ. Снимио је двадесетак популарних телевизијских филмова о историји и два пута добио угледну руску новинарску награду „Тефи“. Посетио је Југославију осамдесетих година прошлог века, дакле осетио је шарм тадашњег „потрошачког социјализма“ иако није долазио у земљу за живота самог Тита.

Тај предуслов није могао да не обликује књигу. Иако је у анотацији истакнуто да је књига „заснована на документима и сведочанствима блиских сарадника Тита“ и да реконструише „истиниту, а не легендарну биографију“ југословенског лидера, то баш и не одговара реалности. Књига веома лепо изгледа – писана је лаким новинарским стилем, крцата је вицевама и оним што називају *bon mot*. Међутим, истинитих докумената овде баш и нема, и књига представља синтезу југословенских и совјетских радова. Пошто новинарски хлеб тражи много радног ангажовања, књига вероватно није писана одједном, па се у неким деловима види коришћење новије литературе, а у другим, пак, има знатних празнина. Пошто је реч о новинарској Титовој биографији, не можемо а да је не упоредимо са радом још једног новинара – Титовог биографа П. Симића. То је тим оправданије што већи део послератне Титове биографије заправо представља компилацију последње биографије уваженог југословенског биографа Ј. Б. Тита. П. Симић је у својим радовима такође имао понеку „новинарску“ грешку у фактографији (попут тумачења, код коминтерноваца, честог псеудонима Валтер као ексклузивно Титовог услед чега је Тито магично добијао „проширење биографије“), али број грешака неупоредиво мањи, а ослонац на документе и фусноте представља реалну чињеницу, а не имитацију. Нажалост, руски новинар имао је у својој синтези много више фактолошких грешака. На пример, Ј. Матоњин тврди да је, према резултатима Другог светског рата, Југославија добила не само Истру и Далмацију већ и „сву Војводину (граничну са Мађарском области), као и Косово. Такође, Југославија је успела да задржи северне делове историјске Македоније“...¹³ Ситне грешке попут мешања година догађаја и посета Ј. Б. Тита нећемо ни да наводимо.

¹³ Е.Матонин, Иосип Броз Тито, Москва, 2012, с. 141.

Не можемо замерити аутору прве руске монографске Титове биографије што је занемарио југословенске архиве, што је разумљиво у условима новинарске журбе и пословичног мањка слободног времена и чврстих рокова. Међутим, тешко можемо разумети како један Московљанин који је хтео да напише биографију југословенског лидера није нашао за сврсисходно да прегледа бар Титов досије из фондова Централне партијске архиве, који се уредно попуњавао и сада чува информације о Титу не само из његовог пред-ратног доба, већ и до саме његове смрти. Тај архив се налази у строгом центру Москве, а приступ Титовом досијеу не тражи посебне дозволе или напор. Тешко је рећи који део ове прве целовите Титове биографије на руском језику је спорнији – традиционално препричавање легенди о Титовој биографији из Другог светског рата на основу историографије из доба монопартијског система, или креативне досетке о развојним путевима југословенске привреде у добу социјализма. Могуће је да је руска историографија социјалистичке Југославије дисперзивна, док је југословенска фокусирана на спољну политику, али и једна и друга имају довољно квалитета да би могле да пруже основу за једну синтезу бољег квалитета. Претеривање са историјом Југославије уместо саме Титове биографије представља општу бољку страних (нејугословенских) Титових биографија уопште, па зато и не можемо замерити ту очигледну ману, која би пре сврстала ову књигу у једно лично виђење социјалистичке Југославије, него у реалну комплексну Титову биографију.

Под утицајем романтичарских успомена савременика Ј. Матоњин озбиљно пише о томе да су се Брежњев и Тито на граници шездесетих и седамдесетих година двадесетог века могли такмичити за звање „главног комунистичког плејбоја тог времена“. Подсетићемо да је 1970. године Тито већ имао 78 година, за разлику од Брежњева, који је у то време имао само 64 године. Тада је америчка совјетологија жигосала совјетски социјализам седамдесетих година као „геронтократију“, када је просек старости у Централном комитету КПСС био 70 година. Брежњев је преминуо у својој 75. години, његови наследници (који су умирали у току неколико година) имали су дошавши на „престо“ 68 (Андропов) и 74 (Черњенко, кога су називали (представљали) праисторијским Метузалемом). У другим социјалистичким државама „оптуживаним“ за „геронтократију“ ситуација је била слична (Е. Хоџа преминуо је у 76, Г. Хусака су збацили у 76, Е. Хонекера у 77, а Кадара у 75. години живота).¹⁴ Уопште, одговорити на питање здравственог стања и реалности у вези са Титом у последњој деценији његовог живота без пропагандних флоскула о „плејбоју“ и „бонвивану“ од 80 година, можда би

¹⁴ K.Gerner, S.Hedlund, *Ideology and Rationality in the Soviet Model*, Routledge, 1989, p. 346; J.M. Post, *Leaders and Their Followers in a Dangerous World*, Cornell, 2004, p. 96–97.

значило одговорити на питање о правим разлозима промена у Југославији седамдесетих година XX века, судбоносним по својој деструктивности.

Без обзира на све ове круцијалне мане, прва руска биографија Ј. Б. Тита представља видљив покушај омажа једној лепој и привлачној земљи социјализма, која сад у успоменама све више личи на романтичну бајку. Матоњин је очигледно заволео ову земљу, као што се то десило (судећи према приступу у радовима) и са другим вишенаведеним руским ауторима монографских прилога за Титову биографију – А. Аникејевим и Н. Бондаревим. Зато су сва ова три најновија руска рада о биографији Ј. Б. Тита испуњена неком топлином, што их донекле зближава (за разлику од њиховог очигледно неједнаког квалитета). Ипак права синтеза досадашњих истраживања о биографији Ј. Б. Тита још чека у руској историографији свој час. Заснован на безброј новоотворених докумената и на мозаику чланака и појединих истраживања, будући монографски рад морао би да помогне читаоцу објективно схватање човека који је у сумраку Стаљинових репресија у Москви друге половине тридесетих на комадићу хартије написао у буквалном смислу речи слободни стих (фр. *vers libre*):

Natürlich wollen wir leben.
 Wer den Tod nicht fürchtet ist nicht viel
 Wert – wer aber des Leben ernstfall liebt
 der hat die Todesfurcht besiegt. Denn er zweifall
 nicht an der Liebe der Umwelt.
 Mit Schimpfwort und Schlägen bessert man niemand
 und wer gar nicht macht macht keine Fehler¹⁵.

¹⁵ *Наравно да волимо живот. Ко се не боји смрти и не вреди пуно. Ал' онај ко озбиљно воли живот победио је страх од смрти. Јер се не двојби у љубави према околном свету. Са псовкама и премлаћивањем никог не побољшаи. А ко не ради само тај не греши. (Превод са немачког оригинала - А.Т.)* РГАСПИ, ф. 495 “Коминтерн”, оп. 277, д. 21 “Броз Тито Иосип (Валтер Фридрих, Георгиевич, Руди, Пепо, Стари)”, с.30.